مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦/ العدد ١٠

التدريس كعملية تفاعل اجتماعي: قراءة تحليلية من منظور نظرية التفاعل الرمزي

أ.د. آرام إبراهيم حسن

قسم علم الاجتماع، كلية الآداب، جامعة صلاح الدين – أربيل، إقليم كوردستان – العراق.
aram.hussen@su.edu.krd

م.م. هونر كمال قادر

قسم اللغة الكوردية، كلية التربية/ شقلاوة، جامعة صلاح الدين – أربيل، إقليم كوردستان – العراق.
hunar.qader@su.edu.krd

الكلمات المفتاحية: التدريس، التفاعل الرمزي، التفاعل الصفي، بناء الهوية، أساليب الإدارة، علم اجتماع التربية

كيفية اقتباس البحث

حسن , آرام إبراهيم , هونر كمال قادر , التدريس كعملية تفاعل اجتماعي: قراءة تحليلية من منظور نظرية التفاعل الرمزي, مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، تشرين الأول٢٠٢٦, المجلد:١٦ ,العدد:١٠ .

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نَسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

مسجلة في Registered
ROAD

مفهرسة في Indexed
IASJ

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦/ العدد ١٠

Teaching as a Process of Social Interaction: An Analytical Reading from the Perspective of Symbolic Interactionism Theory

Prof. Dr. Aram Ibrahim Hasan

Department of Sociology, College of Arts, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region – Iraq.
aram.hussen@su.edu.krd

Asst. Lect. Hunar Kamal Qader

Department of Kurdish Language, College of Education/ Shaqlawa, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region – Iraq.
hunar.qader@su.edu.krd

Keywords : Teaching, Symbolic Interactionism, Classroom Interaction, Identity Construction, Management Styles, Educational Sociology

How To Cite This Article
Hasan , Aram Ibrahim ,Hunar Kamal Qader ,Teaching as a Process of Social Interaction: An Analytical Reading from the Perspective of Symbolic Interactionism Theory ,Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, October 2026,Volume:16, Issue 10.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

الملخص

تهدف هذه الدراسة إلى تسليط الضوء على الأبعاد الاجتماعية لعملية التدريس، وتحويل النظرة الكلاسيكية إليها من مجرد نشاط ميكانيكي لنقل المعلومات إلى عملية تفاعل اجتماعي حيوي. استندت الدراسة إلى نظرية (التفاعل الرمزي - Symbolic Interactionism) لتحليل المعاني والرموز المتبادلة داخل الفصل الدراسي وتأثيرها على بناء "الذات" والهوية الاجتماعية للطالب. اتبع الباحث المنهج النظري التحليلي للوصول إلى أهداف الدراسة، حيث تم في الجانب النظري صياغة إطار معرفي لمفاهيم التدريس ومبادئ التفاعل الرمزي، وفي الجانب التحليلي تم استعراض العلاقة

بين أساليب إدارة الفصل الدراسي وتنمية شخصية المتعلم. أظهرت أهم نتائج الدراسة أن التدريس هو عملية مستمرة لبناء الهوية، وأن كل تغذية راجعة أو "تصنيف" يصدر عن المعلم يؤثر بشكل عميق على الصورة الذهنية للطالب عن نفسه. كما تبين أن أسلوب الإدارة الديمقراطي يخلق بيئة محفزة للثقة بالنفس، بينما يؤدي الأسلوب السلطوي إلى تهميش ذات الطالب. وفي الختام، قدمت الدراسة مجموعة من التوصيات، منها ضرورة تدريب المعلمين على مهارات التفاعل الاجتماعي ولغة الجسد، وتشجيعهم على اعتماد الأسلوب الحواري داخل الفصل.

على الرغم من التغيرات المتسارعة في النظريات التربوية، لا تزال عملية التدريس تُنظر إليها في العديد من الأوساط التعليمية بوصفها مجرد وسيلة لنقل المعرفة من المعلم إلى الطالب. وقد أدى هذا المنظور التقليدي إلى إغفال الأبعاد الاجتماعية والنفسية داخل الفصل الدراسي، ولا سيما "الرموز والمعاني الخفية" التي تنشأ عن التفاعلات اليومية بين المعلمين والطلاب.

Abstract

This study aims to highlight the sociological dimensions of the teaching process, shifting the perspective from a mechanical transfer of information to a dynamic social interaction. The research utilizes **Symbolic Interactionism** as a theoretical framework to analyze the symbols and meanings exchanged within the classroom and their impact on the construction of the student’s "social self" and identity. The researcher adopted a **Theoretical-Analytical Method** ,establishing a conceptual framework for teaching and interactionist principles at the theoretical level, while analyzing the relationship between classroom management styles and the development of the student's personality at the analytical level. The findings revealed that teaching is a continuous process of identity construction, where every feedback or "labeling" by the teacher significantly affects the student's self-image. Furthermore, the results showed that democratic management fosters a supportive environment for competence and self-confidence, whereas authoritarian styles lead to the marginalization of the student's self. Finally, the study offers several recommendations, including the necessity of training teachers in social interaction skills and body language, and encouraging the adoption of dialogic approaches in the classroom.

Despite the rapid changes in educational theories, the teaching process is still viewed in many educational settings only as a means of transferring knowledge from teacher to student. This classical view has led to the neglect of the sociological and psychological dimensions in the classroom, especially the “hidden symbols and meanings” that result from everyday interactions between teachers and students.

وانەوتنەوە وەك پرۆسەیەکی کارلێکی کۆمەڵایەتی: خوێندنەوەیەکی شیکاری لە روانگەی "تیۆری کارلێکی هێمایی"یەوە

پ.د. ئارام ابراهیم حسن، بەشی کۆمەڵناسی، کۆلێژی ئاداب، زانکۆی سەلاحەدین –هەولێر، هەرێمی کوردستان – عێراق.
aram.hussen@su.edu.krd
م.ی. هونەر کمال قادر، بەشی زمانی کوردی، کۆلێژی پەروەردە/ شەقڵاوە، زانکۆی سەلاحەدین – هەولێر، هەرێمی کوردستان – عێراق.
hunar.qader@su.edu.krd

پوختە
ئەم توێژینەوەیە ئامانجی ئەوەیە تیشک بخاتە سەر ڕەهەندە کۆمەڵناسییەکانی پرۆسەی وانەوتنەوە و گۆڕینی دیدگای کلاسیکی بۆ ئەم پرۆسەیە لە کردارێکی میکانیکییەوە بۆ کارلێکێکی کۆمەڵایەتی زیندوو. توێژینەوەکە پشتی بە تیۆری (کارلێکی هێمایی - Symbolic Interactionism) بەستووە بۆ شیکردنەوەی ئەو مانا و ئاماژانەی لە ناو پۆلدا ئاڵوگۆڕ دەکرێن و کاریگەرییان لەسەر بونیادنانی "خودی" قوتابی و ناسنامە کۆمەڵایەتییەکەی هەیە. توێژەر بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی، میتۆدی (تیۆری- شیکاری) پەیرەو کردووە، کە تێیدا لە ئاستی تیۆریدا چوارچێوەیەکی مەعریفی بۆ چەمکەکانی وانەوتنەوە و بنەماکانی کارلێکی هێمایی دارشتووە، و لە ئاستی شیکاریشدا پەیوەندیی نێوان شێوازەکانی بەڕێوەبردنی پۆل و گەشەی کەسایەتیی فێرخوازی لێکداوەتەوە. گرنگترین ئەنجامەکانی توێژینەوەکە دەریانخست کە وانەوتنەوە پرۆسەیەکی بەردەوامی بونیادنانی ناسنامەیە، و هەر فیدباک یان "ناولێنانێک" لە لایەن مامۆستاوە کاریگەریی درێژخایەنی لەسەر وێنە و ناسنامەی قوتابی دەبێت. هەروەها دەرکەوت کە شێوازی بەڕێوەبردنی دیموکراتانە ژینگەیەکی لەبار بۆ کارامەیی و متمانە بەخۆبوون دەڕەخسێنێت، لە کاتێکدا شێوازی دەسەڵاتخوازی دەبێتە هۆی پەراوێزخستنی خودی قوتابی. لە کۆتاییدا، توێژینەوەکە کۆمەڵێک پێشنیاری پێشکەش کردووە، لەوانە: پێویستیی ڕاهێنانی مامۆستایان لەسەر کارامەییەکانی کارلێکی کۆمەڵایەتی و زمانی جەستە، و هاندانیان بۆ پەیڕەوکردنی شێوازی دیالۆگی لە ناو پۆلدا.

کلیلە وشەکان: وانەوتنەوە، کارلێکی هێمایی، کارلێکی پۆل، بونیادنانی ناسنامە، شێوازەکانی بەڕێوەبردن پۆل، کۆمەڵناسیی پەروەردە

پێشەکی (Introduction)

پەروەردە بە درێژایی مێژووی مرۆڤایەتی، تەنها ئامرازێک نەبووە بۆ فێربوونی زانیارییە سەرەتاییەکان، بەڵکو بنەمای گەشەپێدانی مرۆڤ و بونیادنانی شارستانییەتەکان بووە. لە ناو جەستەی ئەم پرۆسە گەورەیەدا، "وانەوتنەوە" وەک چالاکترین و کاریگەرترین ڕەهەند دەردەکەوێت، چونکە ئەو خاڵەیە کە تێیدا مەعریفە لەگەڵ کارلێکی مرۆییدا ئاوێتە دەبێت. لە ڕابردوودا، وانەوتنەوە وەک کردارێکی یەک ئاڕاستە دەبینرا کە تێیدا مامۆستا خاوەنی ڕەهای زانیاری و قوتابیش وەرگرێکی بێدەنگ بوو، بەڵام گۆڕانکارییە فیکری و کۆمەڵناسییە هاوچەرخەکان ئەم تێڕوانینەیان گۆڕی بۆ دیدگایەکی فراوانتر. ئەم توێژینەوەیە لەو باوەڕەوە سەرچاوە دەگرێت کە "پۆلی خوێندن" تەنها چوارچێوەیەکی فیزیکی نییە، بەڵکو کۆمەڵگەیەکی بچووککراوەیە کە تێیدا ناسنامە و کەسایەتیی تاکی تێدا دروست دەبێت. لێرەوە، تیۆری "کارلێکی هێمایی" دێتە ناو کایەکە وەک کلیلێکی زانستی بۆ تێگەیشتن لەو مانا و هێما شاردراوانەی کە لە نێوان مامۆستا و قوتابیدا ئاڵوگۆڕ دەکرێن. ئەم تیۆرییە پێمان دەڵێت کە هەر نیگایەک، ئاماژەیەک، یان دەستەواژەیەک لە ناو پۆلدا، تەنها وشە و جووڵە نین، بەڵکو ئامرازن بۆ بونیادنانی "خود"ی قوتابی و دیاریکردنی پێگەی کۆمەڵایەتییان.

ئامانجی سەرەکیی ئەم لێکۆڵینەوەیە، تیشک خستنە سەر لایەنە کۆمەڵایەتییەکانی وانەوتنەوەیە و شیکردنەوەی ئەو داینامیکییەیە کە لە کارلێکی ڕۆژانەدا ڕوودەدات. توێژەر هەوڵدەدات لە ڕێگەی میتۆدێکی تیۆری-شیکارییەوە، ئەو پەیوەندییە ئاڵۆزە ڕوون بکاتەوە کە چۆن شێوازی مامەڵە و بەڕێوەبردنی پۆل دەبێتە هۆی دروستکردنی نەوەیەک کە یان بکەرێکی کارا و داهێنەر بێت، یان تەنها پاشکۆیەکی بێدەنگ. لێرەوە، توێژینەوەکە دەبێتە هەوڵێک بۆ گۆڕینی دیدگای کلاسیکی بۆ وانەوتنەوە و پێشکەشکردنی مۆدێلێکی مرۆیی و کۆمەڵایەتی کە لەگەڵ پێویستییەکانی مرۆڤی هاوچەرخدا بگونجێت.

تەوەری یەکەم: میتۆدی توێژینەوە

١,١: گرنگی توێژینەوە:

گرنگیی ئەم توێژینەوەیە لەو پێویستییە پەروەردەیی و کۆمەڵایەتییەوە سەرچاوە دەگرێت کە ئێستا لە ناوەندی ئەکادیمی و سیستەمی پەروەردەیی ئێمەدا هەستی پێدەکرێت، بۆ تێگەیشتن لە ڕەهەندە شاراوەکانی ناو پۆلی وانەوتنەوە. لایەنی سەرەکیی گرنگیی ئەم توێژینەوەیە لەم خاڵانەی خوارەوەدا کورت دەبێتەوە:

- لە ڕووی تیۆرییەوە (Theoretical Significance): ئەم توێژینەوەیە هەوڵێکە بۆ پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە مەعریفییەی لە کتێبخانەی کوردیدا هەیە سەبارەت بە پەیوەندی نێوان تیۆرییەکانی کۆمەڵناسی و وانەوتنەوە. لێرەدا گرنگییەکە تەنها لە ناساندنی تیۆری کارلێکی هێماییدا نییە، بەڵکو لە بەکارهێنانی ئەو تیۆرییەدایە وەک ئامرازێکی شیکاری بۆ هەڵسەنگاندنی چۆنییەتی دروستبوونی "خودی" قوتابی و گەشەپێدانی ناسنامەی کۆمەڵایەتییەکەی لە نێو ژینگەی پۆلدا. ئەمەش دیدگایەکی نوێ بە توێژەرانی بواری پەروەردە دەبەخشێت تاوەکو لە ڕوانگەیەکی کۆمەڵناسییەوە سەیری دیاردە پەروەردەییەکان بکەن.

- لە ڕووی پراکتیکییەوە (Practical Significance): ئەم توێژینەوەیە بایەخێکی تایبەتی هەیە بۆ کاراکتەرە سەرەکییەکانی پرۆسەی پەروەردە، بەتایبەتی مامۆستایان؛ چونکە تیشک دەخاتە سەر گرنگیی هێما، ئاماژە، و زمانی جەستە لە کاتی وانەوتنەوەدا، کە زۆرجار وەک لایەنێکی لاوەکی سەیری دەکرێت. لە ڕێگەی ئەم توێژینەوەیەوە، مامۆستایان دەتوانن درک بەوە بکەن کە چۆن کارلێکە ڕۆژانەکانیان (ئەرێنی یان نەرێنی) دەبێتە هۆی بونیادنانی کەسایەتی قوتابی و چۆن ناولێنانەکانیان دەبنە ناسنامەی هەمیشەیی بۆ فێرخواز. هەروەها ئەم بابەتە گرنگییەکی ستراتیژی هەیە بۆ ناوەندەکانی بڕیار و داڕێژەرانی پرۆگرام، بەوەی تەنها گرنگی بە لایەنی مادی و گۆڕینی کتێب نەدەن، بەڵکو کار لەسەر گۆڕینی "کەلتووری کارلێک" لە ناو پۆلدا بکەن و ژینگەیەکی دیموکراتی و هاوبەش بخوڵقێنن کە تێیدا قوتابی لە وەرگرێکی بێدەنگەوە بگۆڕێت بۆ بکەرێکی کارای کۆمەڵایەتی.

٢,١: کێشەی توێژینەوە:

سەرەڕای گۆڕانکارییە خێراکان لە تیۆرە پەروەردەییەکاندا، هێشتا لە زۆرێک لە ناوەندە خوێندنەکاندا پرۆسەی وانەوتنەوە تەنها وەک ئامرازێک بۆ گواستنەوەی زانیاری لە مامۆستاوە بۆ قوتابی سەیری دەکرێت. ئەم تێڕوانینە کلاسیکییە وای کردووە کە ڕەهەندە کۆمەڵناسی و دەروونییەکانی ناو پۆل پشتگوێ بخرێن، بەتایبەتی ئەو "هێما و مانا شاراوانەی" کە لە ئەنجامی کارلێکی ڕۆژانەی نێوان مامۆستا و قوتابی دروست دەبن.

کێشەی سەرەکیی ئەم توێژینەوەیە لەم پرسیارانەی خوارەوەدا کورت دەبێتەوە:

- ئایا وانەوتنەوە تەنها پرۆسەیەکی گەیاندنی زانیارییە، یان ژینگەیەکی داینامیکییە بۆ بونیادنانی ناسنامە و خودی کۆمەڵایەتی قوتابی؟
- تیۆری "کارلێکی هێمایی" چۆن دەتوانێت لایەنە شاردراوەکانی پەیوەندی نێوان مامۆستا و قوتابی شیکار بکات؟

- شێوازە جیاوازەکانی بەڕێوەبردنی پۆل (دەسەڵاتخوازی بەرامبەر دیموکراتی) چ جۆرە وێنەیەکی هێمایی بۆ قوتابی بەرامبەر خۆی و کۆمەڵگە دروست دەکەن؟

بەکورتی، ئەم توێژینەوەیە هەوڵدەدات وەڵامی ئەو پرسیارە بداتەوە: "چۆن کارلێکی هێمایی لە ناو پۆلدا دەبێتە هۆی بونیادنانی ناسنامەی کۆمەڵایەتی قوتابی و گۆڕینی وانەوتنەوە لە کردارێکی میکانیکییەوە بۆ کردارێکی مرۆیی و کۆمەڵایەتی؟"

٣,١: ئامانجی توێژینەوە:

ئەم توێژینەوەیە هەوڵدەدات لە ڕێگەی میتۆدێکی تیۆری-شیکارییەوە، پرۆسەی وانەوتنەوە لە چوارچێوەیەکی تەنها گواستنەوەی مەعریفەوە بگوازێتەوە بۆ کایەیەکی فراوانتری کۆمەڵناسی، ئەویش لە ڕێگەی شیکردنەوەی مانا و هێماکانی ناو کارلێکی پۆل بە پشتبەستن بە تیۆری کارلێکی هێمایی، تاوەکو دەربکەوێت چۆن ناسنامە و خودی کۆمەڵایەتی قوتابی لە نێو ئەو کارلێکانەدا دروست دەبێت.

٤,١: میتۆدی توێژینەوە (Research Methodology)

توێژەر پشتی بە میتۆدی (تیۆری - شیکاری) بەستووە، کە کارکردن تێیدا بەسەر دوو ئاستدا دابەش دەبێت: یەکەم، ئاستی تیۆری بۆ دارشتنی چوارچێوەیەکی مەعریفی بۆ چەمکەکانی (وانەوتنەوە و کارلێکی هێمایی) بە پشتبەستن بە سەرچاوە ڕەسەنەکان. دووەم، ئاستی شیکاری کە جەوهەری توێژینەوەکەیە و تێیدا شیکاری بۆ پەیوەندیی نێوان بنەماکانی کارلێکی هێمایی و وانەوتنەوەی هاوچەرخ دەکرێت، لەگەڵ هەڵسەنگاندنی کاریگەریی شێوازەکانی بەڕێوەبردنی پۆل لەسەر بونیادنانی ناسنامە و "خودی" قوتابی. ئەم میتۆدە یارمەتیدەرە بۆ گۆڕینی وانەوتنەوە لە چوارچێوەیەکی تەسکەوە بۆ پرۆسەیەکی فراوانتری بونیادنانی مرۆڤ.

تەوەرەی دووەم: چەمک و ڕەهەندەکانی وانەوتنەوە

١,٢: پێناسەی وانەوتنەوە:

وشەی وانەوتنەوە لە زمانی عەرەبییدا لە فرمانی (درس) هاتووە، دەگوترێت (کتێبەکەی خوێندەوە) واتە سەیری کردووە و چەندجارێك پێداچوونەوەی بۆ کردووە و لەبەری کردووە تاکو لەبیری نەکات. لە زمانی ئینگلیزیدا فرمانی (درس) لە وشەی ئینگلیزی کۆن (tæcan) وەرگیراوە کە بە واتای (نیشاندان) (ئاماژەکردن) دێت. دواتر گۆڕا بۆ وشەی (teach) کە بە مانای پێدانی وانە بە قوتابیان دێت بۆ یارمەتیدانیان بۆ فێربوونی شتێك لە ڕێگەی دابینکردنی زانیاری دەربارەی ئەو بابەتە(شاهين، ٢٠١١: ٥). وانە (الدرس) یان بابەت، بابەتێکی فێرکاری ویستراو و بڕیار لەسەردراوە، دادەنرێت بە ئەڵقەی پەیوەندی نێوان مامۆستا و قوتابی(ناصر، ٤٩:٢٠٢٠) بە شێوەیەکی وردتر، ئەو ماوەیەیە کە بۆ فێرکردنی بابەتێک تەرخان کراوە و بەشێکە لە یەکەی خوێندن کە کۆمەڵێک ڕاستی، چەمک، گشتاندن و کارامەیی لەخۆدەگرێت کە مەبەست لێی فێرکردنی قوتابیانە (علی، ٢٠١١:٢٠). وەك پرۆسەش، بەیەکگەیشتنی مامۆستا و قوتابییە، بە واتای گواستنەوەیە لە دۆخێکی ژیرییەوە بۆ دۆخێکی ژیرتر؛ بەو پێیەی قوتابی لە ساتێکەوە بۆ ساتێکی دیکە گەشە دەکات، ئەمەش لە ئەنجامی کارلێککردنی لەگەڵ کۆمەڵێک لە ڕووداوەکانی فێرکردن و فێربوون کە کاریگەرییان لەسەری هەیە. هەروەها وانەوتنەوە سیستەمێکی تاکەکەسییە کە مامۆستا تێیدا ڕۆڵێکی پیشەیی دەگێڕێت (الربيعي و المحنه، ٢٠١٧: ٢٣-٢٤).

توێژەر لێرەدا پێناسەی وانەوتنەوە دەکات وەک:"پرۆسەیەکی داینامیکی و کارلێکێکی هێمایی بەردەوام لە نێوان مامۆستا و قوتابی، کە تێیدا پۆل تەنها شوێنێک نییە بۆ گواستنەوەی زانیارییەکان، بەڵکو ژینگەیەکی کۆمەڵایەتی زیندووە کە تێیدا مانا و ئاماژە و هێماکان بەکاردەهێنرێن بۆ بونیادنانی ناسنامەی فێرخواز و گەشەپێدانی 'خودی' قوتابی. لەم ڕوانگەیەوە، وانەوتنەوە کردارێکی بونیادنەرانەیە کە ئامانجی گۆڕینی قوتابییە لە وەرگرێکی بێدەنگەوە بۆ بکەرێکی کارا و هۆشیار لە ناو کۆمەڵگەدا.

٢,٢: ڕەوتی تەقلیدی بەرامبەر ڕەوتی هاوچەرخ بۆ وانەوتنەوە:

دارشتنی پێناسەیەکی گشتگیر و جێگیر بۆ چەمکی وانەوتنەوە کارێکی ئاڵۆزە، چونکە ئەم چەمکە ڕەنگدانەوەی ئاستی گەشەسەندنی فیکری، فەلسەفەی کۆمەڵگایە. وانەوتنەوە وەک کردەیەکی مرۆیی (Human Action)بەردەوام لە ژێر کاریگەریی گۆڕانی دیدگا پەروەردەییەکاندا بووە. دەکرێت ئەم دیدگایانە بۆ دوو ڕەوتی سەرەکی (کۆن و نوێ) پۆلێن بکەین:

١,٢,٢: ڕەوتی تەقلیدی (کۆن) بۆ وانەوتنەوە

لەم قۆناغەدا وانەوتنەوە لە چوارچێوەی گەیاندنی زانیاریدا سنووردا کرابوو، کە دەکرێت لە دوو ڕەهەندەوە کورت بکرێتەوە:

1- وانەوتنەوە وەک پرۆسەی گواستنەوەی زانیاری: لەم دیدگایەدا مامۆستا وەک (تاکە دەسەڵاتی مەعریفی) و قوتابی وەک (وەرگرێکی نەرێنی - Passive Receiver) دەبینرێت، کە ئەرکی تەنها کۆکردنەوە، لەبەرکردن و دووبارەکردنەوەی زانیارییەکانە(الفتلاوي، ٢٠١٠:١١-١٢). ئەم دیدگایە نەک هەر توانای داهێنان لە قوتابی دەکوژێت، بەڵکو پرۆسەی وانەوتنەوە لە هەوڵێکی عەقڵییەوە دەگۆڕێت بۆ ئەرکێکی میکانیکی کە تێیدا قوتابی تەنیا کۆگایەکی زانیارییە و دەیکات بە ئامرازێکی پاشکۆ و دابڕاوە لە واقیعی ژیان.

2- وانەوتنەوە وەك ڕێگا (Methods): هەندێک لە پەروەردەکاران وانەوتنەوەیان تەنها وەک کۆمەڵە ڕێگایەک دەبینی کە مامۆستا پەیڕەویان دەکات(قادری و یحیاوي، ٢٠٢٣:٢٠٠). هەرچەندە ڕێگا گونجاوەکان گرنگن، بەڵام کورتکردنەوەی وانەوتنەوە لە تەکنیکدا، لایەنە مرۆیی و دەروونییەکانی پرۆسەکە پشتگوێ دەخات.

٢,٢,٢: ڕەوتی هاوچەرخ (نوێ) بۆ وانەوتنەوە

1- وانەوتنەوە وەك پرۆسەیەکی گشتگیر: وانەوتنەوە پرۆسەیەکی پەروەردەیی گشتگیرە کە تێیدا مامۆستا ڕۆڵی ڕێنماییکار دەگێڕێت بۆ گەشەپێدانی هەموو ڕەهەندە ئەکادیمی، دەروونی و کۆمەڵایەتییەکانی قوتابیان(الفتلاوي، ٢٠١٠:١٣). لێرەدا مامۆستا دەبێتە ئاسانکار، کە ئامانجی ئامادەکردنی تاکێکی کارایە بۆ نێو کۆمەڵگا.

٢- وانەوتنەوە وەک سیستمێکی یەکخراو (Systems Approach): ئەم ڕێبازە وانەوتنەوە وەک زنجیرەیەکی پەیوەست بە یەکترەوە دەبینێت کە لە (چوونەناوەوە – Inputs)، (پرۆسەکان – Process) و (دەرچوونەکان – out puts) پێکهاتووە(شاهين، ٢٠١١:١٣). هێزی ئەم ڕێبازە لە فیدباک (Feedback) دایە؛ واتە وانەوتنەوە پرۆسەیەکی چەقبەستوو نییە، بەڵکو بەردەوام بەپێی ئاستی تێگەیشتنی قوتابی خۆی ڕاست دەکاتەوە. ئەمەش یارمەتیدەرە بۆ تێگەیشتن لە جۆری وانەوتنەوە، چونکە هەموو ڕەگەزەکانی ژینگەی پۆل بە یەکەوە دەبەستێتەوە.

٣- وانەوتنەوە وەک چالاکی کۆمەڵایەتی: لێرەدا جەخت لەسەر کارلێک (Interaction) و پەیوەندیی نێوان مامۆستا و قوتابی دەکرێتەوە، کارامەیی کۆمەڵایەتی مامۆستا بە پێوەری سەرەکیی لێهاتوویی پیشەیی دادەنرێت(الفتلاوي، ٢٠١٠:١٥-١٦). ئەمەش کرۆکی گەشەپێدانی کۆمەڵایەتییە، چونکە پۆل وەک کۆمەڵگایەکی بچووک دەبینرێت کە تێیدا ڕەفتارەکان دادەڕێژرێنەوە.

4- وانەوتنەوە وەك پیشەی مرۆیی: تێڕوانێکی دیکە وانەوتنەوە وەك پیشەیەکی مرۆیی دەبینن، کە بەخشین و خۆتەرخانکردن دەناسرێتەوە. سەرەڕای جیاوازی لە شێواز و بیروڕا لە نێوان مامۆستایاندا، بەڵام لە دەوری ئامانجە پەروەردەیی و مرۆییەکان یەکدەگرن، ئەمەش بە ئامانجی گەشەپێدانی تاکەکان و خزمەتکردنی کۆمەڵگا(قادری و یحیاوي، ٢٠٢٣:205). بۆیە لێرەدا توێژەر جەخت دەکاتەوە کە بەبێ هاوسۆزیی کۆمەڵایەتی و تێگەیشتن لە پێگەی مرۆیی قوتابی، پرۆسەی وانەوتنەوە ناتوانێت گۆڕانکاریی لە ڕەفتاردا دروست بکات. لێرەدا لێهاتوویی کۆمەڵایەتی مامۆستا وەک بەشێکی دانەبڕاو لە لێهاتوویی زانستییەکەی دەردەکەوێت.

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 10
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

٥- وانەوتنەوە وەك چالاكی مەبەستدار: لەژێر کاریگەریی تیۆرە دەروونییەکاندا، وانەوتنەوە وەک ئامرازێک بۆ گۆڕینی ڕەفتاری قوتابی و بەدەستهێنانی فێربوونی ڕاستەقینە سەیر دەکرێت (الفتلاوي، ١٨:٢٠١٠).

٦- وانەوتنەوە وەك بوارێكی ڕێكخراوی مەعریفی: ئەم ڕێبازە لەژێر کاریگەری زانستە مرۆیی و سروشتییەکان دایە و کارلێك لەگەڵیدا دەكات(قادری و یحیاوي، ٢٠٢٣: ٢٠٧). بۆیە ناتوانرێت وانەوتنەوە بەشێوەیەکی کاریگەر پەرەپێبدرێت یان نەخشەڕێ بکرێت بەبێ سوود وەرگرتن لە تیۆرو پراکتیکەکانی ئەم زانستانە.

7- وانەوتنەوە وەک پرۆسەی کارلێك و پەیوەندیکردن (Communication): بۆچوونێکی دیکە وانەوتنەوە وەك پرۆسەی کارلێك و پەیوەندی لە نێوان مامۆستا و قوتابیدا پێناسە دەکات، کە تێیدا مامۆستا ئامانجی گواستنەوەی زانیاری و لێهاتوویی و بەهاکانە بە بەکارهێنانی ئامراز و شێوازی جۆراوجۆر، لە هەمان کاتدا قوتابی بەشداری دەکات لە دۆخی پەروەردەیی بۆ بەدەستهێنانی فێربوونی کاریگەر و خوازراو(سحتوت و جعفر، ٢٠١٤: ١٦).

8- وانەوتنەوە وەک زانست و هونەر: بۆچوونەکان جیاوازن سەبارەت بە سروشتی وانەوتنەوە. بەڵام ئەوەی گرنگ بێت وانەوتنەوە هەم پێویستی بە بنەما زانستییەکانە (دەروونناسی و پێداگۆژی) و هەم پێویستی بە بەهرە و هونەرو داهێنانی مامۆستایە، واتە تێکەڵەیەکە لە زانست و هونەر(شاهين، ٢٠١١: 82-9) (عزيز، ١٦:٢٠١٤). کێشەی سیستەمی پەروەردە زۆرجار لەوەدایە کە وانەوتنەوە تەنها وەک زانستێکی ڕەق یان تەنها وەک بەهرەیەکی کەسی دەبینرێت، لە کاتێکدا مامۆستای سەرکەوتوو ئەو کەسەیە کە زانست بەکاردێنێت

٣,٢: تایبەتمەندییە جیاکەرەوەکانی وانەوتنەوەی هاوچەرخ

وانەوتنەوەی هاوچەرخ وەک پرۆسەیەکی کارلێکی، کۆمەڵێک تایبەتمەندی جەوهەری لەخۆدەگرێت کە بە تەواوی لە مۆدێلە کلاسیکییەکان جیای دەکاتەوە. ئەم جیاوازییانە لەسەر بنەمای گۆڕانی سیستەمی پەروەردەیی بونیاد نراون، کە دەکرێت لەم خاڵانەی خوارەوەدا کورتیان بکەینەوە:

١- قوتابی وەک سەنتەری پرۆسەی پەروەردە (Student-Centeredness): لە وانەوتنەوەی هاوچەرخدا، قوتابی دەبێتە جەمسەری سەرەکی؛ ئامانجەکان، ناوەڕۆکی پرۆگرام و شێوازەکانی وانەوتنەوە لەسەر بنەمای پێداویستی و تایبەتمەندییەکانی قوتابی دادەڕێژرێت (Wulandari, 2021: 11). ئەمە ڕێک ئەو خاڵەیە کە (پاولۆ فرێری - paulo freire) جەختی لێدەکاتەوە بە تێپەڕاندنی (پەروەردەی بانکی - Banking Education)، کە لە دەوری مامۆستا و پرۆگرامێکی چەقبەستوو دەسوڕێتەوە، تێیدا قوتابی تەنیا وەرگرێکی بێدەنگە(فرێری، ٢٠١٥: 29). ئەو ئەم گۆڕانکارییە، بە (پەروەردەی ڕزگاریخوازی) باسی دەکات.

٢- گشتگیری و هاوسەنگی ڕەگەزەکانی فێربوون: وانەوتنەوەی هاوچەرخ پرۆسەیەکی گشتگیرە کە هەموو ڕەگەزەکانی (مامۆستا، قوتابی، پرۆگرام و ژینگە) بە شێوەیەکی هاوسەنگ ڕێکدەخات بەبێ ئەوەی یەکێکیان بەسەر ئەوانی تردا زاڵ بێت. بە پێچەوانەوە، لە شێوازە کلاسیکیەکەدا پرۆسەکە تەنها لە مامۆستا و پرۆگرامدا کورت دەکرایەوە و لایەنەکانی تری وەک ژینگەی کۆمەڵایەتی و دەروونیی قوتابی فەرامۆش دەکران(الربيعي و المحنە، ٢٠١٧: ٤٧). ئەم گشتگیرییە هاوتایە لەگەڵ دیدگای سیستەمە کۆمەڵایەتییەکانی (تالکۆت پارسۆنز- talcott parsons)؛ چونکە کاتێک هاوسەنگی لە نێوان ڕەگەزەکاندا هەبێت، پۆل دەبێتە ژینگەیەکی تەندروست بۆ فێربوونی بەرپرسیارێتی ڕۆڵەکان و کارلێکی کۆمەڵایەتیی ئەرێنی.

٣- بونیادنانی کۆمەڵایەتی و گەشەپێدانی تاک: ئەم جۆرە وانەوتنەوەیە تەنها گواستنەوەی زانیاری نییە، بەڵکو پرۆسەیەکی مەبەستدارە بۆ گەشەپێدانی تاک وەک بکەرێکی کۆمەڵایەتی کە خاوەن بیرکردنەوە، سۆز و کرداری ئەرێنی بێت. لێرەدا فێربوونی ئەزموونی(Experiential Learning) ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕێت لە گۆڕینی ئەزموونە کەسییەکان بۆ توانای گشتگیری(Ding, 2022: 1) . هاوکات

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦/ العدد ١٠

بەمەبەستی تێگەیشتنێکی قووڵتر. شێوازەکانی وەک فێربوونی هاوبەش (Collaborative Learning)، چارەسەرکردنی کێشە و فێربوونی بنەمادار بە پرۆژە.. بەکاردەهێنرێن (Ray & Sikdar, 2023:7). لە کاتێکدا وانەوتنەوەی کلاسیکی تەنها جەخت لەسەر خەزنکردنی زانیاری دەکاتەوە بەبێ گوێدانە کات و شوێن و کاریگەرییە کۆمەڵایەتییەکانی(الربيعي و المحنه، ٢٠١٧: ٤٧).

٤- هاوکاری و کارلێکی کۆمەڵایەتی (Collaborative Interaction): وانەوتنەوەی هاوچەرخ پرۆسەیەکی هاوبەشی کۆمەڵایەتییە؛ مامۆستا و قوتابی بەپێی بەرپرسیارێتی و توانا، پێکەوە کار دەکەن. ئەمە دەبێتە هۆی گەشەپێدانی (کارامەییەکانی سەدەی ٢١) کە بە (4Cs)[1] ناسراوە بەتایبەتی (هاوکاری و پەیوەندیکردن)(Wulandari, 2021: 9).

٥- پشتبەستن بە تەکنەلۆژیا (Technology Integration)

لەم سەردەمەدا وانەوتنەوە پشت بە ئامرازە دیجیتاڵییەکان دەبەستێت بۆ فراوانکردنی ئاسۆی فێربوون، کە سەرچاوە ئۆنلاینەکان و ئامرازە دیجیتاڵییەکان دەگرێتەوە وەک ئاسانکاری کارلێک دەردەکەوێت و رێگە دەدات قوتابی لە دەرەوەی دیوارەکانی پۆلیشدا پەیوەندیی کۆمەڵایەتی و مەعریفی هەبێت(Elliott & Tunks, 2021: 2).

٦- فرەیی و جۆراوجۆری لە رێگا و شێوازەکانی وانەوتنەوەدا:

وانەوتنەوەی هاوچەرخ پشت بە فرەچەشنی لە شێواز و رێگان دەبەستێت، بە پێچەوانەی وانەوتنەوەی کلاسیکی کە تەنها پشت بە وتاردان دەبەستێت(مصطفى، ٢٠١٤: ٤٦). ئەم جۆراوجۆرییە رێگە خۆش دەکات بۆ گونجاندنی پرۆسەی فێربوون بە لەبەرچاوگرتنی جیاوازی تاکایەتی قوتابیان لە رووی توانا و بارودۆخی ژیری، دەروونی و کۆمەڵایەتییان(شاهين، ٢٠١١: 142). لە روانگەی کۆمەڵناسییەوە، ئەم فرەچەشنییە وا دەکات وانەوتنەوە دادپەروەرانەتر بێت و دەرفەتی یەکسان بۆ هەموو قوتابیان برەخسێنێت تاوەکو بەشداری لە کارلێکە کۆمەڵایەتییەکاندا بکەن و گەشەپێدانی کەسایەتییان بەدی بێت.

تەوەرەی سێیەم: تیۆری کارلێکی هێمایی (Symbolic Interactionism Theory)

١,٣: پێناسەی تیۆرەکە

یەکێکە لە تیۆرە گرنگ و سەرەکییەکانی کۆمەڵناسی، هەروەها بە تیۆری (کۆمەڵناسی ژیانی رۆژانە – Sociology of Everyday Life)[2] ناسراوە. ئەم تیۆرە بنەمایە بۆ زۆربەی توێژینەوەکان، بەشدارییەکی گرنگی لە لێکدانەوە و شیکردنەوەی دیاردە کۆمەڵایەتییەکاندا هەیە. گرنگی بە یەکە کۆمەڵایەتییە بچووکەکانی وەك خێزان، گرووپی هاورێیان و ئەو رەفتارە هەستپێکراوانەی، کە تاکەکان لە پێکهاتە جیاوازەکان و بۆنەکاندا پراکتیزەی دەکەن. بەشێوەیەك سەیری بەکۆمەڵایەتیبوون دەکات، کە پرۆسەیەکی بەردەوامە بەدرێژایی ژیان، پێگەیاندن و رەفتار دەربڕی ئەو پرۆسەیەن، نەك پشت بەستن بە لایەنەکانی پاڵنەر، پێویستییەکان، پرۆسەی نەست، تایبەتمەندییە بۆماوەییەکان و بایۆلۆژییەکان، بەڵکو پشت دەبەستن بە پرۆسەی کارلێککردن و لەسەر پێکبەستنی مانا دەوەستن لە روانگەی خود و ئەوانی دیکەوە(الخولي، ٢٠٠٩: ٢٣٦). بایەخ بە رێگاکانی پێکهاتنی واتاکان دەدات لەمیانەی پرۆسەی کارلێککردندا، بە پلەی یەکەم گرنگی بە شیکردنەوەی واتاکانی ژیانی رۆژانە دەدات لە رێگای سەرنجدانی راستەوخۆ و ئاستی هاورێیەتی بەسۆز لەگەڵ لێتوێژەران، بۆ تێگەیشتن لە شێوە سەرەکییەکانی کارلێکی مرۆیی (زێباری، ٢٠١٧: ٨٣- ٨٤). ئامانجی روونکردنەوەی دیاردە و پەیوەندی و گۆڕانکارییەکانە کە لە کۆمەڵگادا روودەدەن، تیشک دەخاتە سەر وردەکاری و هێماکانی ژیانی رۆژانە و ئەو مانایەی کە ئێمە وەریدەگرین و دەیدەینەوە بە جیهانی دەوروبەرمان، بەمەش لە رێگەی کارلێکی رۆژانەوە، رەفتاری تاکەکان جێگیردەبن و بونیادی کۆمەڵایەتی دروست دەبێت. جەخت لەسەر رۆڵی هێما و زمان و کارلێکی کۆمەڵایەتی لە دارشتنی رەفتاری مرۆڤ و کۆمەڵگادا دەکاتەوە. ئەم تیۆرە لەبری پێکهاتە کۆمەڵایەتییە گەورەکان، سەرنج دەخاتە سەر کردەی مرۆڤ، واتە گرنگی بە یەکە بچووکەکان دەدات و لە تاکەکان و رەفتاری تاکەکانەوە دەستپێدەکات بۆ تێگەیشتن لە سیستەمی کۆمەڵایەتی(ليلة، ١٩٩٩:

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 10
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

٣٣٥). کارلێکی هێمایی لە پرۆسەی کارلێکی کۆمەڵایەتی دەکۆڵێتەوە، واتە پەیوەندی ئاڵوگۆڕی نێوان دوو کەس یان زیاتر، تەنانەت ئەگەر لە ڕێگەی تەماشاکردن، زمان، دەنگ و ئاماژە، جووڵە بێت. مرۆڤ دەنێرێت زیاتر لەوەی قسە دەکات، ئەمەش لە ڕێگەی جووڵەی جەستەوە دەنێرێت(عرابي، ٢٠٠٧: ١١١). ئەم تیۆرە ئاماژە بەوە دەکات کە کۆمەڵگا لەسەر بنەمای لێکدانەوەکانی مرۆڤ دامەزراوە، وەک چۆن ڕەفتاری یەکتری لێکدەدەنەوە و بەم شێوەیەش لەسەر بنەمای ئەم لێکدانەوەیە، پەیوەندی و کردارە کۆمەڵایەتییەکان دروست دەبن. بەم شێوەیە کارلێکی ڕەمزی وەک پرۆسەی کارلێکی کۆمەڵایەتی پێناسە دەکرێت، کە تاک لە پەیوەندی و بەرکەوتندایە لەگەڵ عەقڵی ئەوانی دیکە. ئەم کارلێکانە لەسەر بنەمای بەکارهێنانی هێماکانە، کە فۆرم و وێنەی جیاواز وەردەگرن (مختار، ٢٠٢٣). گرنگی دەدات بە پەیوەندی نێوان تاک و کۆمەڵگە و چۆن تاک پەیوەست دەبێت بە کۆمەڵگەوە، چۆن لێی جیادەبێتەوە، چۆن تاکەکان دەتوانن کۆمەڵگە دروستبکەن و بیپارێزن و گۆڕانکاری تێدا بکەن، لە هەمانکاتدا کۆمەڵگە چۆن تاك دروست دەکات، تاکو بتوانێت بگونجێت لەگەڵ ئەوانی دیکەدا، کارلێکی هێمایی بە ڕەهایی تەسلیمی ئەو بۆچوونە بووە، کە کۆمەڵگە تاك دروست دەکات و ڕەفتاریان دادەڕێژێتەوە، لەبەر ئەوە پێیوایە کارلێککردن لەگەڵ ئەوانی دیکە گرنگترین هۆکارە لە دیاریکردنی ڕەفتاری ئەوانی دیکە(احمد، ٢٠٢٣: ٤٨). بە واتایەکی دیکە کۆمەڵێک کردار و کاردانەوە لەلایەن خودی یەکترەوە بەگوێرەی پێکهاتەی کۆمەڵگا دەردەچن، ئەم کردارانە مانا و واتای هێمای جۆراوجۆر وەردەگرن کە پێویستیان بە تێگەیشتن و لێکدانەوە هەیە لە کاتی پرۆسەی ئاڵوگۆڕ و پەیوەندیکردن لەناو کۆمەڵگادا، بە ئامانجی بەدەستهێنانی ئەو مانا کۆمەڵایەتیانەی کە بەهۆی ئەم کردار و ڕەفتارە ڕەمزییانە دەربڕدراون.

ڕەگ و ڕیشەی ئەم تیۆرە دەگەڕێتەوە بۆ زانایانی سەرەتای سەدەی بیستەمی وەک (جۆرج هربرت مید- George Herbert Mead)[٣]، (چارلز هۆرتۆن کولی - Charles Horton Cooley) و دواتر (هێربێرت بلومێر - Herbert Blumer) کە لەلایەن ئەمەوە زیاتر پەرەی پێدراوە. لەم توێژینەوەیەدا، بەگونجاوی دەزانین تەنها ئاماژە بەبیروبۆچوونی (جۆرج هێربێرت مید) بکەین.

٢,٣: بنەما هزرییەکانی جۆرج هێربێرت مید

(George Herbert Mead) بە تێڕوانینێکی قووڵ گرنگی دەدات بەوەی چۆن مرۆڤەکان لە ڕێگەی کارلێکی هێماییەوە واتا دروست دەکەن، خۆیان دەناسنەوە و لە کۆمەڵگادا ڕەفتار دەکەن. لە بواری بەکۆمەڵایەتیبووندا دەستی داوەتە شیکردنەوە و یەکلاکردنەوەی چۆنییەتی پێگەیشتنی کەسایەتی لە قۆناغی یاری منداڵانەوە بەرەو سەر. (موحسنی، ٢٠٠٢: ١٤١).

(مید) چەمکی (خود – Self) وەک بەرهەمی کارلێکی کۆمەڵایەتی ناساند. پێیوایە، (خود) لەگەڵ لەدایکبووندا دروست نەبووە، بەڵکو لە هەڵسوکەوتی پراکتیکی کارلێکی کۆمەڵایەتییەوە سەرهەڵدەدات و لە بەرامبەردا کاریگەری لەسەر تاك دروست دەکات (Dillon, 2014: 274). بە گوتەی (مید) تاکەکان لە ڕێگەی پرۆسەیەکەوە کە پێی دەوترێت (I و Me) هەستی خۆیان پەرەپێدەدەن. (منی بکەر "فاعل"، خودی تایبەتی یان خودی ناکۆمەڵایەتی I) نوێنەرایەتی لایەنی ناوەکی و داهێنەرانەی خود دەکات، لە کاتێکدا (منی لێکەر، کارتێکراو "مفعول"، خودی گشتیی، خودی کۆمەڵایەتی Me) ڕەنگدانەوەی هەڵوێست و چاوەڕوانییە ناوەکییەکانی ئەوانی دیکەیە(MEAD, 1934:135). ئەم دوانەیە جەخت لەسەر ئەو بیرۆکەیە دەکاتەوە کە مرۆڤەکان هەم ئەکتەرن و هەم وەرگرن لە ژینگە کۆمەڵایەتییەکانیدا. هەر لەم چوارچێوەیەدا، (مید) پێیوایە ئەمە یەك جۆر پرۆسەیە، کە بە یارمەتی ئەو پرۆسەیە ئەکتەرەکان لە خودی خۆیان وەك ئۆبژەیەکی (دەرەکی) دەڕوانن و بیری لێدەکەنەوە و قسەی لەسەر دەکەن. کەوابوو خود لەم توانایە بێ وێنەیە بەهرەمەندە، کە هەم ببێت بە ناسێنەر (چاولێکەر، بکەر) (سووژە - Subject) و هەم ببێت بە ناسراو (چاولێکراو، لێکەر) (ئۆبژە – Object). خود شتێك نییە کە لە کاتی لەدایکبوونەوە لەگەڵ تاکدا بوونی هەبێت، بەڵکو لەنێو پرۆسەی ئەزموونی

کۆمەڵایەتی و لە دڵی چالاکی کۆمەڵایەتییەوە سەرهەڵدەدات و گەشە دەسێنێت (دیلانی، ١٣٩٥: ٥٣٥).
هەروەها (مید) لێکۆڵینەوەی لە سەرچاوە کۆمەڵایەتییەکانی (خود – Self) کردووە وەک ئەوەی تاک هەڵیدەسەنگێنێت، هەروەها لێکۆڵینەوەی لە خود کردووە وەک ئەوەی ئەوانی دیکە هەڵسەنگاندنی بۆ دەکەن. بە واتایەکی دیکە من خۆم هەڵدەسەنگێنم و هەروەک چۆن ئەوانی دیکە هەڵمدەسنگێنن (منی بکەر I) و (منی لێکەر Me)(الحسن، ٢٠١٥: ٨١). لێرەدا، دەکرێت هەڵسەنگاندنەکە نەرێنی بێت یاخود ئەرێنی. توانای مرۆڤ پشت دەبەستێت بە پێدانی وێنەیەك بەو وەسفەی، کە بابەتێکە بۆ هەڵسەنگاندنی هەڵوێستەکانی کارلێك، بە پشتبەستنێکی گشتگیر لەسەر پرۆسەکانی عەقڵ. (مید) پێیوایە تا مرۆڤ بەم وەسفە بگات، وێنەی خودی بەشێوەی کاتی وەردەگرێت، کە لەمیانەی کارلێك لەگەڵ ئەوانی دیکەدا دەکات، بەتایبەتیش لە هەڵوێستە کارلێکییەکاندا فۆڕمەکەی زۆر دیاریکراوترە (زێباری، ٢٠١٧: ٩٠). بەم شێوەیە هەستکردن بە (منی لێکەر Me) وەك (ئۆبژەیك) لەڕووی کۆمەڵایەتییەوە گەشەپێدەدەین، کە وەک بەشێک لە پەیوەندی یان کارلێکی بەردەوامی نێوان تاکەکان دروست دەبێت (Dillon, 2014:275). لای (مید) کارلێکی دینامیکی (منی بکەر I) و (منی لێکەر Me)، کارلێکێکی بەردەوامە و گرینگە بۆ سەرهەڵدان و گەشەکردنی (خود – Self). ئەو دەڵێت؛ "جەوهەری خود، زانینە"، واتە تاک هەڵوێستی ئەوانی دیکە بەرامبەر بە خۆی دەگرێتە ئەستۆ یان دەیخاتە ناوەوە، و وەڵامی ئەو هەڵوێستانە دەداتەوە یان کاردانەوەی دەبێت (MEAD, 1934:174). کەواتە لەرێگەی کارلێکی کۆمەڵایەتی و ئەزموونی کۆمەڵایەتییەوە، تاك دەتوانێت پەرە بە (خود و هەستکردن بە خود) بدات، یاخود (خود) لە چوارچێوەی کارلێکی کۆمەڵایەتییەدا، دەتوانێت ببێتە (ئۆبژێک) بۆ خۆی، بەم پێیە خودەکان تەنیا دەتوانن لە پەیوەندییەکی دیاریکراودا لەگەڵ خودەکانی دیکەدا بوونیان هەبێت، خودەکانی کارلێککەر کە ڕەفتارەکانیان لەلایەن ئەو خێزان و کۆمەڵ و کۆمەڵگایەوە لە قاڵب دەدرێت کە تاک تێیدا دەژین (Dillon, 2014:276).
لەلایەکی دیکەوە، (چارڵز هۆرتۆن کولی) هەندێ بۆچوونی بەسوودی پێشکەشکردووە لەسەر ئەوەی کە کارلێکی کۆمەڵایەتی لە رێگەی پرۆسەی زهنییەوە جێبەجێدەبێت. جەخت لەسەر ئەوەش دەکاتەوە کە پەیوەندی کۆمەڵایەتی لە نێوان بیربۆچوونی دوو کەسدا بەدەست دێت، کە هەڵگری کەسایەتی راستەقینەن، پێیوایە خود و عەقڵ لەگەڵ لە دایکبوونی مرۆڤدا دروست نابن، بەڵکو لە ئەنجامی کارلێکی کۆمەڵایەتی لەگەڵ ئەوانی دیکەدا پێکدێت و گەشە دەکات. لە لێکدانەوەشی بۆ مەعریفەی مرۆیی و کۆمەڵایەتی دەگاتە ئەو ئاستەی کە (ئەزموون و هۆشیاری و ماناکان و هێما و زمان) ڕەگەزی جەوهەرین لە کارلێکی کۆمەڵایەتیدا) (زێباری، ٢٠١٧: ٨٨).
کەواتە لە دەرئەنجامی تێکەڵبوون و یەکگرتنی (منی بکەر) و (منی لێکەر)دا، کەسایەتی تاك دروست دەبێت و دەردەکەوێت؛ و خودی تاك بەشێوەیەکی کامل و تەواو سەرهەڵدەدات و گەشەدەسێنێت(دیلانی، ١٣٩٥: ٥٣٨).

٣,٣: بنەما سەرەکییەکانی تیۆری کارلێکی هێمایی

لێرەدا دەتوانین بنەما سەرەکییەکانی تیۆری کارلێکی هێمایی، کە (مید) خۆی پەرەیپێداوە، لەم چەند خاڵەی خوارەوە بخەینەڕوو:
١- کارلێکی کۆمەڵایەتی نێوان تاکەکان، کە ڕۆڵێکی کۆمەڵایەتی دیاریکراو دەگێڕن، کارلێکەکە ماوەیەکی دیاریکراوە کە لە ماوەی نێوان هەفتەیەك یان ساڵێك دەخایەنێت.
٢- دوای کۆتایی هاتنی ئەم کارلێکە، ئەو تاکانەی کارلێکیان کردووە وێنەیەکی هێمایی زەینی بۆ یەکتری پێکدەهێنن، ئەم وێنەیەش ڕەنگدانەوەی کرۆك و حەقیقەتی راستەقینەی ئەو کەسە نییە، بەڵکو ڕەنگدانەوەی دۆخی تێڕوانینی ڕووکەشییە یان ڕواڵەتی تاکەکەیە لە بەرامبەر تاکەکەی دیکە کە کارلێکی لەگەڵدا کردووە لە ماوەی و کاتێکی دیاریکراودا.

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 10
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

٣- لەکاتی پێکهێنانی ئەو وێنە مۆرکییە لەسەر تاك، وێناکردنەکە تایبەت دەبێت بەو تاکەوە، ئەم وێنەیە تەنها لە ڕێگەی بینین یان بیستن یان باسکردنی ئەو تاکە وەردەگرێت، بەبێ دڵنیابوون لە ڕاستی زانیارییەکان یان هەواڵەکان یان ڕووداوەکان. چونکە ئەو کەسە، ئەو تاکەی بە هێمایەك داناوە و هێماکەش سروشتی کارلێکەکە دیاری دەکات. دەشێ ئەو وێنە هێماییە کە تاك بەدەستی دێنێت ئیجابی یان سلبی بێت، ئەمەش بە پشتبەستن بەو مۆرکە یان ئەو وێنە زەینییەی کە لەسەر پێکیهێناوە.

٤- کاتێك وێنەیەکی هێمایی لە بارەی کەسێکەوە پێکدێت، لای ئەو کەسە و کەسانی دیکەدا بڵاودەبێتەوە، کە دەبێتە هۆی ئەوەی ڕوانگەیەکی نەرێنی یان ئەرێنی بەپێی جۆری کاریگەری لەسەر ئەو کەسە یان ئەو دیاردەیە وەربگرن، نەك لەسەر واقع و ڕاستییەتی تایبەت بەو کەسە.

٥- کاتێك وێنەیەکی هێمایی زەینی بۆ کەسێك پێکدێت، دەچەسپێت و بەئاسانی ناگۆڕدرێت بەوەی وێنەیەکی دیکە بخرێتە شوێنی، یان پێچەوانەی ئەو وێنەیە بێت. کاتێك کەسەکە ئەو وێنەیەی خۆی بۆ دەڕواتەوە، خۆهەڵسەنگاندنی کەسەکە لەسەر بنەمای ئەو وێنە هێماییەیە، کە بۆی دروستکراوە.

٦- کارلێکی کەسەکە یان پچڕانی کارلێککردنەکە لەگەڵ کەسانی دیکەدا، بەندە بەو وێنە هێمایەی کە خەڵکانی دیکە بۆیان کێشاوە. ئەگەر وێنە هێماییەکە ئەرێنی بێت، ئەوا کارلێکەکە بەردەوام دەبێت، ئەگەر نەرێنی بوو، ئەوە کارلێککردنی لەگەڵ کەسانی دیکە دپچڕێت (الحسن، ٢٠١٥: ٨٨-٨٩).

تەوەرەی چوارەم: داینامیکی کارلێکی پۆل (Classroom Interaction)

لەم باسەدا، تیشک دەخەینە سەر سروشت و ئاراستەکانی کارلێک لە نێوان ئەکتەرە پەروەردەییەکاندا. هەروەها شیکاری بۆ شێوازەکانی بەڕێوەبردن و ئەو لێکەوتە کۆمەڵایەتییانە دەکەین کە ژینگەی پۆل لەسەر کەسایەتی و ڕەفتاری قوتابی جێیان دەهێڵێت.

١,٤: ژینگەی پۆل وەك ڕەهەندی کۆمەڵناسی (Sociology of the Classroom)

ژینگەی کۆمەڵایەتیی پۆل لە چوارچێوەی زانستی کۆمەڵناسی پۆلدا (Classroom sociology) وەک سیستەمێکی کۆمەڵایەتیی بچووک و یەکگرتوو سەیر دەکرێت کە تێیدا مامۆستا و قوتابیان گرووپێکی ناوازە پێکدەهێنن(İlhan, et al., 2023:32). پۆل تەنها فەزایەکی میکانیکی نییە بۆ گواستنەوەی زانیاری، بەڵکو ژینگەیەکی کۆمەڵایەتیی دەوڵەمەندە بە پەیوەندییە کەسییەکان، هەستەکان و ڕۆڵە جیاوازەکان؛ هەر بۆیە دەکرێت پۆل وەک تاقیگەیەکی کۆمەڵایەتی دابنرێت کە تێیدا واقیعەکان لە ڕێگەی کارلێک و ڕووبەڕووەوە بنیات دەنرێن(شارعپور، ٢٠٢٣: ٢٠٧-٢٠٨). لێرەدا هێزە کۆمەڵایەتییەکانی ناو پۆل سەرهەڵدەدەن کە دەکرێت ببنە هۆکاری ئاسانکاری یان ڕێگری لە پرۆسەی فێربوون و گەشەپێدانی کەسایەتی قوتابی(Hirschy & Wilson, 2002:86-87). بۆ تێگەیشتن لە چۆنیەتی کارکردنی ئەم ژینگەیە و کاریگەرییەکانی لەسەر گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی قوتابی. لەم باسەدا تیشك دەخەینە سەر سێ جومگەی سەرەکی: شێوازەکانی بەڕێوەبردن، جۆرەکانی کارلێک، و گرنگیی ئەم کارلێکانە لە گەشەپێدانی کۆمەڵایەتیدا:

٢,٤: چەمک و سروشتی کارلێکی پۆل (Classroom Interaction)

کارلێکی پۆل جۆرێکە لە جۆرەکانی کارلێکی کۆمەڵایەتی. پرۆسەیەکە لە نێوان مامۆستا و قوتابی بە مەبەستی گەشەپێدانی کەسایەتیی قوتابی(الرحمن، ٢٠١٩: ١٣٦). فەرهەنگی کۆمەڵناسی کارلێکی کۆمەڵایەتی بەم شێوەیە پێناسە دەکات: "هەر ڕووداوێکە کە کاردەکاتە سەر یەکێک لە لایەنەکان و پێی کاریگەر دەبێت" (ئەلحسەن، ٢٠٢١: ٣٩٩). کارلێکی پۆل لە هەردوو وشەی (کارلێک) و (پۆل) پێکهاتووە؛ (کارلێک) ئاماژەیە بۆ ئاڵوگۆڕ و بەشداری، و (پۆل) ئاماژەیە بۆ ئەو شوێنە یان ڕەهەندە بۆشاییەی کە پرۆسەکەی تێدا ڕوودەدات (موالك، ٢٠٢٢: ١٣). ئەم کارلێکە نوێنەرایەتی هەموو ئەو کردارە زارەکی و نازارەکییانە دەکات کە لە ناو پۆلدا ڕوودەدەن بۆ زیادکردنی پاڵنەرەکانی فێرخواز و پەرەپێدانی ئارەزووی فێربوونیان (علي، ٢٠٢١: ١٩٧)(مناي، ٢٠٢٣: ١٩١). هەرچەندە ڕێکخستنی فیزیکیی پۆل گرنگە، بەڵام ڕەخساندنی کەشی دەروونی و کۆمەڵایەتیی گونجاو لەسەر بنەمای پەیوەندیی مرۆییانە گرنگترە (سیوەیلی، ٢٠٢٣: ١١٢). ئەم کارلێکە بەتەنها یاسا و ڕێسا نییە، بەڵکو

گۆڕینەوەی زانیارییە لە ژینگەیەکی تەندروستدا (عزیز، ٢٠١٨: ٢٣٩). پەیوەندییە پەروەردەییەکان ناوەڕۆکی ئەم کارلێکە پێکدەهێنن (وطفة والشهاب، ٢٠٠٣: ٩٩) و ڕەنگدانەوەی سروشتی پەیوەندیی نێوان مامۆستا و قوتابین (مناني، ٢٠٢٣: ١٩١).

٣,٤: ئاراستەکانی کارلێکی کۆمەڵایەتی لە ناو پۆلدا:

بەپێی ئەکتەرە بەشداربووەکان، کارلێکی کۆمەڵایەتی لە ژینگەی پۆلدا بۆ سێ جۆری سەرەکی پۆلێن دەکرێت(الناقة و شيخ العيد، ٢٠١١: ٣٨٠):

١- کارلێکی (مامۆستا بۆ قوتابی): ئەم کارلێکە کاتێک ڕوودەدات کە مامۆستا ئاگایی و سەرنجی خۆی دەخاتە سەر قوتابییەکی دیاریکراو، بە مەبەستی تێهەڵکێشکردنی بە گفتوگۆکانی ناو پۆل یان وەڵامدانەوەی پرسیارێکی تایبەت.

٢- کارلێکی نێوان (مامۆستا و گرووپێک لە قوتابیان): ئەمە لە چوارچێوەی چالاکییە پەروەردەییەکاندا دروست دەبێت کە تێیدا مامۆستا سەنتەرە و پرۆسەکە بەڕێوە دەبات، یان پرسیارێک ئاڕاستەی تەواوی گرووپەکە دەکات بە مەبەستی هاندانی کارلێکی بەکۆمەڵ.

٣- کارلێکی (قوتابی بۆ قوتابی): لێرەدا چالاکییەکان بە ئاراستەی قوتابین؛ بۆ نموونە قوتابییەک پرسیار دەکات و قوتابییەکانی تر خۆیان گەنگەشەی دەکەن. ڕۆڵی مامۆستا لێرەدا تەنها ئاراستەکردن و ڕێکخستنی پۆلە (Facilitator)، کە ئەمە بەرزترین ئاستی کارلێکی کۆمەڵایەتییە.

٤,٤: ئامرازەکانی کارلێکی کۆمەڵایەتی

کارلێکی پۆل گوزارشتە لە کۆمەڵێک ڕەفتار و دەربڕین کە لە ئەنجامی پەیوەندیی زارەکی و نازارەکیی نێوان مامۆستا و قوتابی دروست دەبن (خضير و هلال، ٢٠٢٠: ١٥٥). کارلێکی پۆل بۆ دوو ئامرازی سەرەکی دابەش دەبێت:

١- کارلێکی زارەکی (Verbal Interaction)

ئەم جۆرە پشت بە زمان و گفتوگۆ دەبەستێت. بە بروای (فلاندەرز - Ned Flanders)، زمان ئامرازێکی کاریگەرە بۆ گەیاندنی چەمکەکان و ئەم کارلێکە ئاڵۆگۆڕە دەکرێت تێبینی و پۆلێن بکرێت (قادری و یحیاوي،٢٠٢٣: ٣٨٨). جگە لەوەش کارلێکی پۆل تەنها پەیوەست نییە بە توانای زمانەوانییەوە، بەڵکو کاریگەری کەسایەتی قوتابی و بارودۆخی دەروونی و کۆمەڵایەتیشی لەسەرە. جگە لە تایبەتمەندییە بایۆلۆژییەکانی، هەموو قوتابییەك بە پاشخانێکی کۆمەڵایەتی و کولتوورییەوە دێتە پۆل کە لە ئەنجامی ئەو ژینگە خێزان و کۆمەڵایەتییەی تێیدا پەروەردە بووە. ئەم هۆکارانە پێکەوە کاریگەری لەسەر پەیوەندی و بەشداریکردنیان لە پۆلدا هەیە(عزیز، ٢٠٢٢: ٤٠). کارلێکی زارەکی چوار شێوەی هەیە (محمد و میلود، ٢٠١٧؛ الرحمن، ٢٠١٩؛ قادری و یحیاوي، ٢٠٢٣): یەک ئاراستە: مامۆستا دەڵێت و قوتابی تەنها وەرگرە (تەقلیدی). دوو ئاراستە: مامۆستا پرسیار دەکات و قوتابی وەڵام دەداتەوە (کاریگەرترە). سێ ئاراستە: ڕێگە بە قوتابیان دەدرێت لەگەڵ یەکتر کارلێک بکەن و مامۆستا و قوتابی هەردوو دەبنە سەرچاوە. فرە ئاراستە: دەرفەتی فراوان بۆ ئاڵۆگۆڕی ئەزموون لە نێوان هەمووانداهەیە، کە ئەمە دەوڵەمەندترین ژینگەی فێربوونە.

٢- کارلێکی نازارەکی (Non-verbal Interaction)

ئەم جۆرە لە ڕێگەی ئاماژە، زمانی جەستە و هێماکانەوە ڕوودەدات (خضير و هلال، ٢٠٢٠: ١٥٦). وەک (گۆفمان) ڕوونی دەکاتەوە، مرۆڤەکان لە ڕێگەی جوڵەی جەستە، دەربڕینی دەموچاو، شێوازی وەستان و زەردەخەنەوە کاریگەری لەسەر یەکتر دروست دەکەن(Giddens, 1987:7) ئەم کارلێکە دەبێتە دوو بەش:

١-کارلێکی ژیری: هەمەچەشنیی ئەو بیرۆکە و چارەسەرانەی قوتابی پێشکەشیان دەکات.

٢- کارلێکی جەستەیی: جوڵەی دەست و چاو و سەر کە کار لە بەشداریی قوتابی دەکەن (الرحمن، ٢٠١٩: ١٤٣).

٥,٤: شێوازەکانی بەڕێوەبردنی پۆل

لێرەدا لەسەر دوو ئاراستەی سەرەکی بەڕێوەبردنی پۆل دەکەینەوە، لەوانە:

١- بەڕێوەبردنی دەسەڵاتخوازی یان خۆسەپێن (Authoritarian Management):

ئەم شێوازە، کە لە ئەدەبیاتی پەروەردەییدا وەک (نموونەی تەقلیدی) یان (پەیوەندیی یەک ئاراستە) وەسف دەکرێت، یەکێکە لە باوترین شێوازەکانی بەڕێوەبردن لە سیستەمە پەروەردەییە کلاسیکییەکاندا. لێرەدا مامۆستا وەک تاکە مەرجەعی مەعریفە و دەسەڵات دەردەکەوێت و کۆنترۆڵێکی ڕەها بەسەر هەموو جومگەکانی پۆلدا دەسەپێنێت (الرحمن،٢٠١٩: ١٤١).

- تایبەتمەندییە سەرەکییەکانی ئەم شێوازە:

١- نەرێنیبوونی قوتابی: مامۆستا لەم شێوازەدا ڕۆڵێکی ئەرێنیی ڕەها دەگێڕێت و تەنها زانیاری دەگوازێتەوە، لە بەرامبەردا قوتابی لە هەڵوێستێکی نەرێنیی(Passive) ڕەهادا دایە. قوتابی تەنها وەک کۆگایەک بۆ وەرگرتن و لەبەرکردن مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت، بەبێ ئەوەی دەرفەتی بەشداری لە گفتوگۆ یان دەربڕینی بیروڕای پێ بدرێت (قەرەچەتانی، ٢٠١٤: ١٦٠).

٢- دەسەڵاتی یاسایی- عەقڵانی: لەم شێوازەدا، مامۆستا پلەوپایە و ڕێنماییە فەرمییەکانی دامەزراوەکە بەکاردێنێت بۆ سەپاندنی یاسا و ڕێنماییەکان، نەک پێگەی کاریزمایی یان پەیوەندییەکی قووڵی مرۆیی، کە دەبێتە هۆی دروستبوونی کەشێکی وشک و فەرمی کە تێیدا پەیوەندییەکان لە چوارچێوەی فەرمان و جێبەجێکردندا قەتیس دەبن(رسول، ٢٠١٤: ٥٦-٥٧). ئەم لایەنە ڕێک لەگەڵ تێڕوانینەکەی (ماکس ڤێبەر)دا یەک دەگرێتەوە کە پێی وایە دەسەڵاتی مامۆستا لەم جۆرە ژینگەیەدا تەنها لە (دەسەڵاتی یاسایی-عەقڵانی)یەوە سەرچاوە دەگرێت.

٣- فەرامۆشکردنی پێداویستییە دەروونییەکان: لەم چوارچێوەیەدا مامۆستا گرنگی بە ناسینی قوتابییەکانی یان تێگەیشتن لە کێشەکانیان نادات؛ بەڵکو ڕێبازێکی توند و کەمترین ستایش و هاندان بەکاردێنێت. ترساندن و ڕێگریکردن دەبنە ئامرازی سەرەکی بۆ فێرکردن، بەبێ گوێدانە بەرژەوەندی و پێداویستییەکانی فێرخواز (قەرەچەتانی، ٢٠١٤: ١٦).

٤- کەمبوونەوەی ئازادی: تاکڕەوی مامۆستا ڕێگرە لەبەردەم ئازادیی بیرکردنەوەی قوتابیان. ئەم توندوتیژییە دەبێتە هۆی ئەوەی قوتابیان دەرفەتی ئەوەیان نەبێت کە ئاراستە و بەهاکانی خۆیان گەشەپێبدەن و هەست بە لاوازی کەسایەتییان دەکەن(عزیز، ٢٠١٤: ١٩٣).

٢- بەڕێوەبردنی دیموکراتانە (Democratic Management):

ئەم شێوازە لە بەڕێوەبردن، وەک وەرچەرخانێکی مۆدێرن دەردەکەوێت، کە تێیدا پەیوەندییەکانی ناو پۆل لە سەپاندنی یەک لایەنەوە دەگۆڕێن بۆ هاوبەشی و ڕێزگرتنی دوولایەنە. لێرەدا مامۆستا بە پلەی یەکەم پەنا بۆ دیالۆگ و لێکتێگەیشتن دەبات و بوار بۆ ئیرادەی قوتابی دەهێڵێتەوە(الرحمن،٢٠١٩: ١٣٩)..

- تایبەتمەندییە سەرەکییەکانی ئەم شێوازە:

١- دادپەروەریی کۆمەڵایەتی: لەم شێوازەدا، مامۆستا بە شێوەیەکی بابەتیانە و دوور لە دەمارگیریی کەسی یان ئاراستەی ئایینی، نەتەوەیی و جێندەری، مامەڵە لەگەڵ قوتابیاندا دەکات. بڕیارەکان لە ڕێگەی هاوکاری و ڕاوێژکردن لەگەڵ قوتابیان دەردەچن، ئەمەش نەرمی و مرۆییبوونی پرۆسەکە دەسەلمێنێت؛ چونکە مامۆستا ئامادەیە چاو بەو بڕیارانەدا بخشێنێتەوە کە لە بەرژەوەندیی گشتیی قوتابیاندا نین (قەرەچەتانی، ٢٠١٤: ١٥٩-١٦٠). ئەمەش دەبێتە هۆی چاندنی بنەماکانی یەکسانی و دادپەروەری لە ویژدانی قوتابیانی ئامادەییدا، کە ناهێڵێت قوتابی تووشی هەستی پەراوێزخستن ببێت.

٢- ڕێکخستنی ژینگەی متمانە: بەڕێوەبردنی دیموکراسی ژینگەیەک دەخولقێنێت کە تێیدا دڵنیایی و متمانە باڵ بەسەر کارلێکەکاندا دەکێشێت. لێرەدا پرۆسەی وانەوتنەوە بە شێوەیەکی سیستەماتیک بەڕێوە دەچێت و ئازادیی ڕادەربڕین وەک مافێکی سەرەکیی قوتابی دەپارێزرێت، ئەمەش وای کردووە پەیوەندیی نێوان مامۆستا و قوتابی لە چوارچێوەیەکی مرۆیی قووڵدا بێت(سیوەیلی، ٢٠٢٣: ٩٠). بۆیە

کاتێک پۆل دەبێتە فەزایەکی ئارام، هزری قوتابی لە دۆخی بەرگری ڕزگاری دەبێت و ئامادەی کارلێکی مەعریفیی قووڵتر دەبێت.
٣- مامۆستا وەک ئاسانکار: لەم جۆرە بەڕێوەبردنەدا، مامۆستا لە دانانی پلان و ئامانجەکاندا بەشداری بە قوتابیان دەکات (قادری، ٢٠١٣). بەپێی (رسول، ٢٠١٤)، مامۆستای دیموکرات خۆی بە گەورە نازانێت، هاوکارە لە چارەسەری کێشەکان و هاندەری ئارەزووە زانستییەکانی قوتابییە(رسول، ٢٠١٤: ٥٦). هەرچەندە ئەم شێوازە پێویستی بە ئارامیی و کاتی زیاتری مامۆستا هەیە، بەڵام دەرەنجامە کۆمەڵایەتییەکانی وەك: (لێبوردەیی و کاری هەرەوەزی) زۆر قووڵترن لە شێوازە توندەکان. ئەمە ئەو شوێنەیە کە وانەوتنەوە تێیدا دەبێتە پرۆسەیەکی ڕاستەقینەی بەکۆمەڵایەتیکردن، کە قوتابی بۆ ژیانی دیموکراسی و هاووڵاتیبوونی سەردەمیانە ئامادە دەکات.

تەوەری پێنجەم: گفتوگۆ و شیکردنەوەی تیۆری لە ڕوانگەی کارلێکی هێمایییەوە

لەژێر ڕۆشنایی ئەم تیۆرەوە، تیشك دەخەینە سەر ئەوەی، کە چۆن مانا لە ڕێگەی کارلێکی کۆمەڵایەتی نێوان مامۆستا و قوتابیدا دروست دەبێت و کاریگەری لەسەر گەشەپێدانی کۆمەڵایەتیدا هەیە. هەروەك لە تیۆرەکەدا هاتووە، کۆمەڵگا لەسەر بنەمای لێکدانەوە مرۆییەکانەوە دامەزراوە، لە ڕێگەی کارلێکی کۆمەڵایەتییەوە ناسنامە، ڕەفتار و چەمکی خود سەرهەڵدەدەن. پۆل تەنها شوێنی گواستنەوەی زانیاری نییە بەڵکو ژینگەیەکی دەوڵەمەندە بە هێما، کە تێیدا مامۆستا و قوتابی ئەکتەری کۆمەڵایەتین و هەموو کارلێکێك بۆ نموونە (دەربڕینی دەموچاو، تۆنی دەنگ، ئاماژە، سەرنج و زمانی جەستە) هەڵگری مانایە. ئەم مانایانە وێنەی خود، متمانە و ڕەفتاری قوتابیان دەنەخشێنێت. کاتێك مامۆستا ستایشی قوتابییەك دەکات یان ڕەخنەی لێدەگرێت، بەشێوەی هێمایی کاریگەری لەسەر تێڕوانینی ئەو قوتابییە دەبێت. بەمەش قوتابیان ڕەفتارو هەڵسوکەوت و ئەزموونی پەروەردەیی و کۆمەڵایەتی مامۆستاکانیان لێکدەدەنەوە، ئەم لێکدانەوەیە کاریگەری لەسەر گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی و پێکهاتەی ناسنامەی قوتابیاندا دەبێت. قوتابیان لە ڕێگەی کارلێکی پۆل لەگەڵ مامۆستا و هاوپۆلەکان، هەستی خودی خۆیان پەرەپێدەدەن، چونکە ژینگەی پەروەردە بەتایبەتی قوتابخانە و پۆل، گۆڕەپانی کۆمەڵایەتییە، تێیدا قوتابیان لە ڕێگەی کارلێکی ناو پۆلەوە، پرۆسەیەکی داینامیکی پەیڕەو دەکەن کە (مید) بە جیاکردنەوەی نێوان (منی بکەر – I) و (منی لێکەر – Me) وەسفی دەکات. لە ئەنجامی تێکەڵبوون و یەکگرتنیدا، کەسایەتی قوتابی دروست دەبێت. بۆیە دەتوانین بڵێین شێوازو ڕێگای وانەوتنەوە، پەیوەندی نێوان مامۆستاو قوتابی، قوتابی و هاوپۆلەکانی، ڕێکخستن و داینامیکی پۆل و فیدباکەکانی مامۆستا.. کاریگەری لەسەر تێگەیشتنی خود و ناسنامەی کۆمەڵایەتی قوتابیاندا هەیە. هەروەها کاتێك وێنەیەکی هێمایی دەروونی لەسەر قوتابی دروست دەبێت، دواتر ئەمە بۆ ئەو کەسە و ئەوانی دیکە تەشەنە دەکات و کاریگەری لەسەر کەسایەتیدا دروست دەکات. هەربۆیە دەبینین چاوەڕوانییەکانی مامۆستا و هاوپۆلەکانی کاریگەرییان لەسەر گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی و زانستی قوتابیدا هەیە. لەلایەکی دیکەوە، زۆرجار قوتابیان بە (زیرەك، شەڕانگێز، شەرمن، تەمبەڵ..) ناوزەد دەکرێن، ئەم ناولێنان (ناولیتکەلێدان)ە دەبنە ناسنامەی قوتابیەکە. مامەڵەی هێمادارى مامۆستا لەگەڵ قوتابیدا دەتوانێت ببێتە هۆی گەشەپێدانی ئەرێنی یان نەرێنی کۆمەڵایەتی قوتابی. بۆیە چاوەڕوانی و فیدباکی مامۆستا، بەشدارن لە پێکهێنانی چەمکی خود و ڕەفتاری کۆمەڵایەتی قوتابی.

دەتوانرێت گرنگترین لێکەوتە ئەرێنییەکانی ئەم کارلێکە لەم خاڵانەدا کورت بکرێتەوە:

١- وەرچەرخانی ڕۆڵەکان: گۆڕانی مامۆستا لە تەنها سەرچاوەی مەعریفەوە بۆ ڕێبەر و ڕێکخەر، و گۆڕانی قوتابی بۆ بەشداربوویەکی چالاک.
٢-گەشەپێدانی فیکری: بونیادنانی بیرۆکەکان لە ڕێگەی ئاڵوگۆڕی ئازادانەی بیروراوە.
٣- پەروەردەی دیموکراتی: پێکهێنانی هەڵوێستی ئەرێنی بەرامبەر ئەوانی تر و قبوڵکردنی جیاوازییەکان.
٤- بونیادنانی کەسایەتی: دوورکەوتنەوە لە خۆپەرستی و مەشقکردن لەسەر ئەندامێتی کۆمەڵایەتی و سەربەخۆیی.

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦ / العدد ١٠

٥- تێکەڵبوونی کۆمەڵایەتی: یارمەتیدانی قوتابیانی گۆشەگیر بۆ تێکەڵبوون بە کۆمەڵگەی قوتابخانە و دروستکردنی پەیوەندی هاوسەنگ.
٦- ژینگەی سەلامەت: دابینکردنی کەشێکی گونجاو بۆ گەشەی گشتگیری کەسایەتی قوتابی.

تەوەری شەشەم: ئەنجام و پێشنیارەکان (Conclusions & Recommendations)

١,٦: ئەنجامەکان

١- وانەوتنەوە وەک پرۆسەیەکی کۆمەڵایەتی: توێژینەوەکە گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە وانەوتنەوە تەنها کردارێکی میکانیکی نییە بۆ گواستنەوەی زانیاری، بەڵکو پرۆسەیەکی داینامیکییە بۆ بونیادنانی "خود" و کەسایەتیی قوتابی لە ڕێگەی کارلێکی بەردەوام لەگەڵ مامۆستادا.
٢- گرنگیی هێما و مانا: دەرکەوت کە هەموو ڕەفتارەکانی مامۆستا لە ناو پۆلدا (زارەکی و نازارەکی وەک زمانی جەستە) هەڵگری مانای هێماییین و ڕاستەوخۆ کار دەکەنە سەر تێڕوانینی قوتابی بۆ خۆی و دروستبوونی وێنەیەکی زەینی لەبارەی تواناکانی.
٣- کاریگەریی شێوازی بەڕێوەبردن: شێوازی "دیموکراتانە" لە بەڕێوەبردنی پۆلدا، ژینگەیەکی متمانە و دادپەروەری دەخوڵقێنێت کە یارمەتی قوتابی دەدات ببێتە بکەرێکی کارا (Subject)، لە کاتێکدا شێوازی "دەسەڵاتخوازی" دەبێتە هۆی پەککەستنی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و پەراوێزخستنی خودی قوتابی.
٤- ناولێنان و ناسنامە: توێژینەوەکە دەریخست کە ناولێنانەکان (Labeling) و ئەو پێناسانەی مامۆستا بۆ قوتابیانی دەکات، دەبنە هۆی دروستبوونی ناسنامەیەکی جێگیر بۆ فێرخواز و کاریگەریی درێژخایەنیان لەسەر گەشەپێدانی کۆمەڵایەتییان دەبێت.
٥- پێویستیی گۆڕانی دیدگا: بۆ سەرکەوتنی پرۆسەی پەروەردە لە سەردەمی ئێستادا، پێویستە لە "پەروەردەی بانکی" و یەک ئاڕاستەییەوە بەرەو "پەروەردەی دیالۆگی" و کارلێکی هاوبەش هەنگاو بنرێت، کە تێیدا قوتابی سەنتەری پرۆسەکەیە.

٢,٦: پێشنیارەکان

١- بایەخدان بە لایەنی کۆمەڵناسی لە ڕاهێنانی مامۆستایان: پێشنیار دەکرێت وەزارەتی پەروەردە و ناوەندەکانی ڕاهێنان، تەنها گرنگی بە لایەنی زانستیی بابەتەکان نەدەن، بەڵکو مامۆستایان ئاشنا بکەن بە کارامەییەکانی کارلێکی کۆمەڵایەتی و کاریگەرییەکانی زمانی جەستە و هێما لەسەر کەسایەتیی قوتابی.
٢- پەیڕەوکردنی بەڕێوەبردنی دیموکراتانە: هاندانی مامۆستایان بۆ تێپەڕاندنی شێوازی دەسەڵاتخوازی و ڕەخساندنی کەشێکی ئازاد بۆ گفتوگۆ و دیالۆگ لە ناو پۆلدا، تاوەکو قوتابی بتوانێت وەک بکەرێکی کارا بەشداری لە بونیادنانی مەعریفەدا بکات.
٣- دوورکەوتنەوە لە ناولێنانی نەرێنی: پێویستە مامۆستایان و چاودێرانی پەروەردەیی هۆشیار بکرێنەوە لە مەترسیی بەکارهێنانی ئەو دەستەواژانەی کە مۆرکێکی نەرێنی دەدەنە قوتابی (وەک تەمبەڵ یان لاسار)، چونکە ئەم هێمایانە دەبنە بەشێک لە ناسنامەی قوتابی و ئاستەنگ لەبەردەم گەشەی کۆمەڵایەتیدا دروست دەکەن.
٤- گۆڕینی ژینگەی فیزیکیی پۆل: پێشنیار دەکرێت پۆلەکان بە شێوەیەک ڕێکبخرێن کە کارلێکی (قوتابی-قوتابی) ئاسان بکات (وەک شێوازی بازنەیی یان گرووپ)، نەک تەنها شێوازی ڕیزبەندی کلاسیکی کە تەنها کارلێکی یەک ئاڕاستە (مامۆستا-قوتابی) دەسەپێنێت.
٥- ئەنجامدانی توێژینەوەی مەیدانی: پێشنیار دەکرێت توێژەرانی دیکە لەسەر بنەمای ئەم چوارچێوە تیۆرییەی لێرەدا پێشکەش کراوە، توێژینەوەی مەیدانی لە قوتابخانەکاندا ئەنجام بدەن بۆ پێوانەکردنی ئاستی کارلێکی هێمایی و کاریگەرییە ڕاستەوخۆکانی لەسەر دەستکەوتی زانستیی قوتابیان.

١ - زاراوەی (4Cs) کورتکراوەی چوار کارامەیی سەرەکیی: Critical Thinking)، Communication، Collaboration، Creativity). ئەگەرچی چەمکی(4Cs) سەرەتا لەلایەن ڕێکخراوی (P21 - Partnership for 21st Century Skills) لە ساڵی ٢٠٠٢دا گەشەی پێدراوە، بەڵام ڕێکخراوی یوونسکۆ (UNESCO) پشتگیرییەکی جیهانی بۆ ئەم ڕێبازە دەربڕیوە و وەک بنەمایەک بۆ فێربوونی هاوچەرخ و گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی ناساندوویەتی(UNESCO, 2015:39).

[2] - (کۆمەڵناسی ژیانی ڕۆژانە - Sociology of Everyday Life) ڕوانگە و ڕێبازێکی کۆمەڵناسانەیە، کە بە: ئەزموونکردن، دیتن، دەرك و تێگەیشتن، وەسفکردن، شیکردنەوە، و قسەوباس لەسەر ئەو کەسانە خەریك دەبێت، کە لە بارودۆخی دیاریکراودا لەگەڵ یەکتر کردەوەی بەرامبەریان دەبێت (دیلانی، ١٣٩٥: ٥٦٧).

[3] - (١٨٦٣ –١٩٣١)، تیۆرەوانێکی ئەمریکییە سەر بە قوتابخانەی کارلێکی هێمایە. لە زانکۆی هارڤارد خوێندوویەتی و دواتر خۆی گواستەوە بۆ زانکۆی میشیگان و لە زانکۆی شیکاگۆ جێگیربوو. (هێربەرت بلومەر) کە یەکێك بوو لە قوتابییەکانی (مید)، لە چوارچێوەی هزرەکانی مامۆستایەکەی (مید) هەڵسا بە دامەزراندنی کارلێکی هێمایی. کارە سەرەکییەکانی مید لەم بوارەدا بریتییە لە کتێبی (ئەقڵ، خود و کۆمەڵگا) (Self, Mind and Society)، کە یەکێکە لە بەناوبانگترین کتێبەکانی لە ساڵی (١٩٣٤) چاپکراوە. (مید) کاریگەر بوو بە فەلسەفەی پراگماتی ئەمریکی (ڕێبازی پاساوخوازی – Instrumentalism) و ڕەخنەگرتن لە فەلسەفەی میسالیی (ئەڵمانی) و فەلسەفەی وەزعیی (فەڕەنسی) (زێباری، ٢٠١٧: ٨٩ – ٩٠).

لیستی سەرچاوەکان:

سەرچاوە کوردییەکان:

١- ئەلحەسەن، ئیحسان محەمەد (٢٠٢١). ئینسایکلۆپیدیای کۆمەڵناسی. و: دانا مەلا حەسەن، سلێمانی، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم.

٢- احمد، عمر حمە (٢٠٢٣). کارلێکی کۆمەڵایەتی نێوان مامۆستا و قوتابی و پەیوەندی بە زیرەکی هەڵچوونی و فۆبیای کۆمەڵایەتییەوە (توێژینەوەیەکی مەیدانییە لە قوتابخانە ئامادەییەکانی ناوەندی شاری هەولێر)، هەولێر: زانکۆی سەلاحەدین - کۆلێژی ئادەب - بەشی کۆمەڵناسی.

٣- دیلانی، تیم، (١٣٩٥). تیۆرییە کلاسیکەکانی کۆمەڵناسی. سەقز: پەخشانگای بیریار.

٤- رسول، رسول ابراهیم (٢٠١٤). دەروازەیەك بۆ وانەوتنەوە. هەولێر: دەزگای چاپ و پەخشی نارین.

٥- زیباری، طاهر حسۆ (٢٠١٨). ڕێبازەکانی توێژینەوەی زانستی. یەکەم، هەولێر: دەزگای چاپ و پەخشی تەفسیر.

٦- سیوەیلی، ئیدریس (٢٠٢٣). مامۆستای کارامە و وانەوتنەوەی سەرکەوتوو، چاپی چوارەم، سلێمانی: چاپخانەی چوارچرا.

٧- شارعپور، مەحمود (٢٠٢٣) . کۆمەڵناسی پەروەردە. وەرگێڕانی: سوارە سەباح، چاپی یەکەم، هەولێر: ناوەندی فێربوون.

٨- عزیز، کەریم ئەحمەد (٢٠١٤). بنەما گشتیەکانی ڕێگاکانی وانەوتنەوە. هەولێر: دەزگای چاپ و پەخشی نارین.

٩- فرێری، پاولۆ (٢٠١٥). پێداگۆگی ستەملێکراوان، وەرگێڕانی: جیهان محەمەد، چاپی یەکەم، سلێمانی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم.

١٠- موحسنی, مەنوچێهر (٢٠٠٢). دەروازەکانی کۆمەڵناسی. یەکەم و: موسلح ئیروانی، هەولێر: دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی موکریانی.

١١- قەرەچەتانی، کەریم شەریف، (٢٠١٤). سایکۆلۆژیا و ڕێگاکانی وانەوتنەوە. سلێمانی: چاپخانەی پیرەمێرد.

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 10
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

١٢- ناصر، ئیبراهیم (٢٠٢٠). زانستی کۆمەڵناسی پەروەردەیی، وەرگێڕانی: دانا نادر محەمەد، چاپی سێیەم، هەڵەبجەی شەهید: چاپ و بڵاوکردنەوەی هەژار موکریانی.

سەرچاوە عەرەبییەکان:

١٣- الربيعي، ضياء سعد عبد، والمحنه، علي كريم يونس(٢٠١٧). *المعلم المعاصر: إعداده وتدريبه واستراتيجياته التدريسية* .الطبعة الأولى. عمّان، بغداد: دار الوضاع للنشر، مكتبة دجلة للطباعة والنشر والتوزيع.

١٤ - الرحمن، عاطفة سي (٢٠١٩). تطوير عملية التفاعل الصفي بين المعلمين والمتعلمين لتحسين جودة التعلم. Arabia : Jurnal Pendidikan Bahasa Arab، ١١(2)، .pp. 17-28

١٥- الفتلاوي، سهيلة محسن كاظم (٢٠١). المدخل الى التدريس، عمان: دار الشروق.

١٦- الحسن، احسان محمد (٢٠١٥). النظريات الاجتماعية المتقدم، دراسة تحليلية في النظريات الاجتماعية المعاصرة. ٣ المحرر عمار: دار وائل للنشر.

١٧- الناقة، صلاح عبدالهادي و شيخ العيد، ابراهيم سليمان (٢٠١١). مهارات التواصل الصفي ومستوى أدائها لدى معلمي اللغة العربية والعلوم بالمرحلة الأساسية. أعمال مؤتمر: التواصل والحوار التربوي.. نحو مجتمع فلسطيني أفضل،غزة: الجامعة الإسلامية، .pp٣٤٢-٣٨٩.

١٨- خضير، بلال خالد و هلال، عماد اسماعيل (٢٠٢٠). أنماط التفاعل الصفي الممارسة من قبل المعلمين والمعلمات وعلاقتها بدافعية الطلبة نحو التعلم في المرحلة الابتدائية. مجلة الدراسات التربوية والعلمية - كلية التربية - الجامعة العراقية، ٢(١٥).

١٩- سحتوت، ايمان محمد و جعفر، زينب عباس (٢٠١٤). استراتيجيات التدريس الحديثة، الرياض: مكتبة الرشد ناشرون.

٢٠- شاهين، عبدالحميد حسن عبدالحميد (٢٠١١). إستراتيجيات التدريس المتقدمة وإستراتيجيات التعلم وأنماط التعلم، جامعة الاسكندية.

٢١- عرابي، عبدالقادر عبدالله (٢٠٠٧). المناهج الكيفية في العلوم الاجتماعية. دمشق: دار الفكر.

٢٢- علي، هنودة (٢٠٢١). التفاعل الاجتماعي الصفي وعلاقته بالتحصيل الدراسي لدى تلاميذ التعليم الثانوي "دراسة ميدانية بثانوية بوجمعة محمد – لوطاية- بسكرة "-انموذجا، بسكرة: جامعة محمد خيضر.

٢٣- قادرى، عبدالحفيظ و يحياوي، السعيد، ٢٠٢٣. قياس وتقويم كفاية التدريس في التربية البدنية والرياضية. عمار: دار الايام للنشر والتوزيع.

٢٤- ليلة، على (١٩٩٩). النظرية الاجتماعية المعاصرة. القاهرة: دار المعارف.

٢٥- محمد، براهيم و ميلود، بكاى ٢٠١٧. التفاعل الاجتماعي الصفي المثير للتفوق والنجاح. مجلة الجامع في الدراسات النفسية والعلوم التربوية، المجلد (٠٦).

٢٦- مصطفى، عفاف عثمان عثمان (٢٠١٤). استراتيجيات التدريس الفعال. الطبعة الاولي المحرر الاسكندرية: دار الوفاء لدنيا الطباعة والنشر.

٢٧- مناني، خولة (٢٠٢٣). دور طريقة المحاضرة في تنمية التفاعل الصفي(دراسة سوسيو -تربوية). مجلة الشامل للعلوم التربوية والاجتماعية، ٠٦(١)، .p. 191

٢٨- موالك، مصطفى(٢٠٢٢). أساليب التعلم وتأثيرها في مستوى التفاعل الصفي البيداغوجي. مجلة مقاربات فلسفية, ٩(١), .pp. 10-25

English Refrences:

29- **Dewey, J. (1938).** *Experience and Education*. s.l.: Macmillan.

30- **Dillon, M. (2014).** *Introduction to Sociological Theory: Theorists, Concepts, and their Applicability in the Twenty-First Century*. 2nd edn. s.l.: Blackwell.

31- **Ding, J. (2022).** 'Application of Experiential Education Based on Modern Teaching Concept in College Management', *Mobile Information Systems*, pp. 1-10.

32- **Elliott, J.C. and Tunks, C.S. (2021).** *Modern Teacher Education - Supporting the Vast Landscape of 21st Century Pedagogy*. IntechOpen.

33- **Giddens, A. (1987).** *Social Theory and Modern Sociology*. Stanford, California: Stanford University Press.

34- **Hirschy, A.S. and Wilson, M.E. (2002).** 'The sociology of the classroom and its influence on student learning', *Peabody Journal of Education*, 77(3), pp. 85-100.

35- **İlhan, B.T., Alcı, B. and Hastürk, D.G. (2023).** 'Teachers learning classroom sociology and social justice in primary education: An applied research project', *Journal of Teaching and Learning*, 17(1), pp. 31-51.

36- **Mead, G. (1934).** *Mind, Self, and Society: From the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.

37- **Ray, S. and Sikdar, P. (2023).** 'Trending Scenario of Teaching Method in the Modern Education', *International Journal of Teaching, Learning and Education*, 2(3), pp. 7-11.

38- **UNESCO. (2015).** *Rethinking Education: Towards a Global Common Good?*. Paris: UNESCO Publishing.

39- **Wulandari, R. (2021).** 'Characteristics and Learning Models of the 21st Century', *SHES: Conference Series*, 4(3), pp. 8-16.

List of sources:
Kurdish sources:

-١Al-Hassan, Ihsan Mohammed (2021). Encyclopedia of Sociology. A: Dana Mullah Hassan, Sulaimani, Sardam Publishing House.
-٢Ahmad, Omar Hama (2023). Social interaction between teachers and students and its relationship with intelligence and social phobia (a field study in central high schools in Erbil), Erbil: Salahaddin University - College of Literature - Department of Sociology.
-٣Delaney, Tim, (2016). Classical theories of sociology. Saqiz: Biryar Exhibition.
-٤Rasool, Rasool Ibrahim (2014). A gateway to teaching. Erbil: Narin Publishing House.
-٥Zibari, Tahir Husso (2018). Approaches to Scientific Research. First, Erbil: Tafsir Publishing House.
-٦Siwayli, Idris (2023). Skilled Teacher and Successful Teaching, Fourth Edition, Sulaimani: Chawarchra Printing House.
-٧Sharapour, Mahmoud (2023). Sociology of Education. Translated by: Suwara Sabah, 1st edition, Erbil: Learning Center.
-٨Aziz, Karim Ahmad (2014). General principles of teaching methods. Erbil: Narin Publishing House.
.٩Frere, Paulo (2015). Pedagogy of the Oppressed, translated by Jihan Mohammed, first edition, Sulaimani: Sardam Publishing House.
.١٠Mohseni, Manouchehr (2002). Gateways to Sociology. 1. Mosleh Irvani, Erbil: Mukriani Publishing House.
-١١Karachetani, Karim Sharif, (2014). Psychology and teaching methods. Sulaimani: Piramird Printing House.
-١٢Nasser, Ibrahim (2020). Educational Sociology Science, translated by: Dana Nader Mohammed, third edition, Halabja Martyr: published by Hazhar Mukriani.
Arabic sources:
-١٣Al-Rubaie, Zia Saad Abd, and Al-Mahnah, Ali Karim Younis (2017). The contemporary teacher: preparation, training and teaching strategies .التبعة الأولى .Amman, Baghdad: Dar al-Wada'a Publishing House, Tigris Printing, Publishing and Distribution Office.
- ١٤Al-Rahman, Atifah C (2019). Practical development of quality interaction between teachers and learners to improve the quality of education. Arabia : Journal of Bahasa Arabic Studies, 11(2), pp. 17-2
-١٥Al-Fatlaw, Suhaila Mohsen Kazem (201). Entrance to Teaching, Oman: Dar al-Sharwq.

-١٦Al-Hassan, Ehsan Mohammed (2015). Advanced Social Theories, an Analytical Study in Contemporary Social Theories. 3 Editor of Architecture: Dar Wael Publishing House.
-١٧Al-Naqa, Salah Abdulhadi and Sheikh Al-Eid, Ibrahim Sulaiman (2011). Clean communication skills and performance standards for Arabic language and science teachers at the basic level. Continuous Works: Communication and Educational Dialogue.. Language of the Best Palestinian Society, Gaza: Islamic University, pp. 342-389.
-١٨Khadir, Bilal Khalid and Hilal, Emad Ismail (2020). Designing the practical interaction of teachers and teachers and its relationship to student advocacy for education in the primary stage. Journal of Educational and Scientific Studies - Faculty of Education - Iraqi University, 2(15.(
-١٩Sahtoot, Iman Mohammed and Jaafar, Zeinab Abbas (2014). Strategies of Modern Teaching, Riyadh: Al-Rashd Publishing House.
-٢٠Shahin, Abdul Hamid Hassan Abdul Hamid (2011). Advanced Teaching Strategies and Learning Strategies and Learning Design, University of Alexandria.
-٢١Arabi, Abdul Qadir Abdullah (2007). Quality Curricula in Social Sciences. Damascus: Dar al-Fakr.
-٢٢Ali, Hanoda (2021). Safi social interaction and its relationship to student achievement in secondary education facilities Mohammed Khaider.
-٢٣Qaderi, Abdul Hafeez and Yahyawi, Al-Saeed, 2023. Measuring and establishing teaching efficiency in physical education and sports. Ammar: Dar al-Ayam Publishing and Distribution.
-٢٤Leila, Ali (1999). Contemporary Social Theory. Cairo: Dar al-Ma'arif.
-٢٥Mohammed, Ibrahim and Miloud, Bakai 2017. Qualitative Social Interaction Affecting Consensus and Success. Journal of the University in Psychological Studies and Educational Sciences, Volume (06.(
-٢٦Mustafa, Afaf Osman Osman (2014). Active Teaching Strategies. First Edition of Alexandria Publishing House: Dar Al-Wafa' in the World of Printing and Publishing.
-٢٧Manani, Khola (2023). The role of lecture method in the development of qualitative interaction (socio-educational study). Comprehensive Journal of Educational and Social Sciences, 06(1), p. 191.

-٢٨Mualk, Mustafa (2022). Methods of teaching and their effects in the level of pedagogical interaction. Journal of Philosophical Comparisons, 9(1), pp. 10-2
English Refrences:

29- **Dewey, J. (1938).** *Experience and Education*. s.l.: Macmillan.

30- **Dillon, M. (2014).** *Introduction to Sociological Theory: Theorists, Concepts, and their Applicability in the Twenty-First Century*. 2nd edn. s.l.: Blackwell.

31- **Ding, J. (2022).** 'Application of Experiential Education Based on Modern Teaching Concept in College Management', *Mobile Information Systems*, pp. 1-10.

32- **Elliott, J.C. and Tunks, C.S. (2021).** *Modern Teacher Education - Supporting the Vast Landscape of 21st Century Pedagogy*. IntechOpen.

33- **Giddens, A. (1987).** *Social Theory and Modern Sociology*. Stanford, California: Stanford University Press.

34- **Hirschy, A.S. and Wilson, M.E. (2002).** 'The sociology of the classroom and its influence on student learning', *Peabody Journal of Education*, 77(3), pp. 85-100.

35- **İlhan, B.T., Alcı, B. and Hastürk, D.G. (2023).** 'Teachers learning classroom sociology and social justice in primary education: An applied research project', *Journal of Teaching and Learning*, 17(1), pp. 31-51.

36- **Mead, G. (1934).** *Mind, Self, and Society: From the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.

37- **Ray, S. and Sikdar, P. (2023).** 'Trending Scenario of Teaching Method in the Modern Education', *International Journal of Teaching, Learning and Education*, 2(3), pp. 7-11.

38- **UNESCO. (2015).** *Rethinking Education: Towards a Global Common Good?*. Paris: UNESCO Publishing.

39- **Wulandari, R. (2021).** 'Characteristics and Learning Models of the 21st Century', *SHES: Conference Series*, 4(3), pp. 8-16.